

เป็นสมาชิก จึงถือได้ว่าจำเลยรับเงินค่าสมัครไว้โดยปราศจากมูลจะอ้างกฎหมายได้ เข้าลักษณะลาก
มิควรได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๐๕/๒๕๐๗)

ผู้ไม่มีสิทธิเรียกให้คืนทรัพย์สิน

อันบุคคลได้มาซึ่งทรัพย์สินใดที่เป็นลาภมิควรได้ ตามมาตรา ๔๐๖ วรรค๑ ท่านให้บุคคลที่
ได้ลาภมิควรได้นั้นคืนทรัพย์สินนั้นให้แก่เจ้าของหรือบุคคลผู้ซึ่งต้องเสียเปรียบ คือก่อให้เกิดสิทธิ
เรียกร้องให้คืนทรัพย์สินให้แก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือผู้ที่เสียเปรียบ ซึ่งเป็นหลักทั่วไป แต่มีข้อยกเว้น
งานกรณีบางกรณีที่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือผู้ที่เสียเปรียบ ไม่มีสิทธิเรียกร้องให้คืนทรัพย์สินได้ กรณี
เหล่านั้นคือ

๑. บุคคลผู้ซึ่งชำระหนี้โดยรู้ว่าตนไม่มีความผูกพันที่ต้องชำระ
๒. บุคคลผู้ชำระหนี้อันมีเงื่อนไขอันมีเงื่อนไขบังคับเมื่อก่อนถึงกำหนดเวลานั้น
๓. บุคคลผู้ชำระหนี้ซึ่งขาดอายุความแล้ว
๔. บุคคลผู้ชำระหนี้ตามหน้าที่ศีลธรรม หรือตามควรแก่อัธยาศัยในสมาคม
๕. บุคคลผู้ชำระหนี้โดยสำคัญผิดเป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียสิทธิ
๖. บุคคลผู้ชำระหนี้พ้นวิสัยที่จะเป็นผลหรือขัดขวางมิให้เกิดผล
๗. ชำระฝ่าฝืนกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี
๘. บุคคลผู้ซึ่งชำระหนี้โดยรู้ว่าตนไม่มีความผูกพันที่ต้องชำระ

ตามหลักกฎหมายลักษณะให้หนี้ การให้หนี้ย่อมสมบูรณ์ตั้งแต่ได้ส่งมอบทรัพย์สินให้ และ
ผู้ให้จะเรียกทรัพย์สินคืนก็ได้ด้วยซึ่งการให้หนี้ผู้ให้กับผู้รับไม่มีหนี้ใด ๆ ต่อกันมาก่อนเลย เช่น ก. ให้
ปากกาแก่ ข. เป็นต้น ซึ่งก็เป็นกรณีทำนองเดียวกับการชำระหนี้ที่ตนไม่ต้องผูกพัน ก็ตนไม่มีหนี้
แล้วไปชำระหนี้ซึ่งก็คือเท่ากับเป็นการให้หนี้เอง และเมื่อให้ไปแล้วจะเรียกทรัพย์สินคืนอย่างไรได้

อุทาหรณ์ โจทก์ชำระหนี้โดยคนมิได้เป็นหนี้และมีได้เจตนากระทำแทนจำเลย แต่ทำให้ที่
พิพาทของจำเลยปลอดจากการจำนองเป็นประโยชน์แก่จำเลยไม่ต้องชำระหนี้จำนองให้แก่เจ้าหนี้

อีก ครั้งนี้เป็นเรื่องจำเลยได้ที่พิพาทไปโดยปลอดจากภาระจำนองโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ และเป็นทางให้โจทก์เสียเปรียบ จำเลยจึงต้องคืนเงินที่โจทก์ได้เสียไปในการไถ่ถอนจำนองแก่โจทก์ฐานลาภมิควรได้ตามมาตรา ๔๐๖ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๖๐๘/๒๕๒๘)

อุทาหรณ์ ม. ชายฝากรถยนต์พิพาทให้แก่โจทก์ ก่อนนำไปขายให้บริษัท บ. จำกัด ขณะชายฝาก ม. ยังเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในรถยนต์พิพาทอยู่ การที่จำเลยรับเงินจากโจทก์โดยอ้างว่าเป็นเงินค่าเช่าซื้อที่ ม. ค้ำชำระบริษัท บ. จำกัดนั้น เมื่อโจทก์มิได้มีนิติสัมพันธ์ด้วยกับ ม. ผู้เช่าซื้อและบริษัท บ. จำกัด ผู้ให้เช่าซื้อ โจทก์จึงไม่มีหน้าที่ต้องจ่ายเงินจำนวนนี้ และจำเลยก็ไม่มีสิทธิรับเงินจำนวนดังกล่าวด้วย การที่จำเลยทั้งสองรับเอาเงินของโจทก์ไป จึงเป็นการได้มาโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ และเป็นทางให้โจทก์เสียเปรียบ ดังนั้นโจทก์มีสิทธิเรียกเงินนั้นคืนได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๔๕๕/๒๕๓๓)

มาตรา ๔๐๗ บุคคลใดได้กระทำการอันใดตามอำเภอใจเหมือนหนึ่งว่าเพื่อชำระหนี้ โดยรู้ว่าคุณไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ ท่านว่าบุคคลผู้นั้นหาสิทธิจะได้รับคืนทรัพย์ไม่

การกระทำตามอำเภอใจหรือทำโดยไม่ใยดี หรือทำโดยใจสมัครนั้นน่าจะมีความหมายนัยเดียวกันเพราะคำในดวงบทที่ใช้ในความต่อมาก็ใช้ว่า “รู้ว่าคุณไม่มีความผูกพัน” ซึ่งหมายถึงว่าผู้กระทำได้รู้ว่าคนทำอะไรบ้าง และการรู้นั้นรู้ว่าคนไม่ต้องผูกพันต่อหน้าที่ เมื่อแปลความรวมกันจึงได้ความว่า ผู้กระทำสมัครใจทำทั้ง ๆ ที่รู้ว่าคนไม่จำเป็นต้องทำ คือรู้ว่าคุณ ไม่มีหนี้ต้องชำระหรือหนี้ที่ต้องชำระนั้นเคยมี แต่ขณะที่ทำเหมือนว่าชำระหนี้ นั้นนั้นระงับไปแล้ว

เมื่อเป็นการสมัครใจ “ให้” แก่เขาไป บุคคลผู้กระทำดังนั้นก็ย่อมไม่มีสิทธิที่จะเรียกทรัพย์คืนได้

อุทาหรณ์ ก. เป็นหนี้เงินกู้ ข. ๑,๐๐๐ บาท แต่ได้ชำระไปแล้ว แต่เมื่อ ข. มาทวงหนี้เงิน ๑,๐๐๐ บาท นี้ อีก ก. อายเพื่อนๆ จึงชำระให้ไป ดังนี้ ก. จะเรียกคืนมิได้

อุทาหรณ์ ก. เป็นหนี้เงินกู้ ข. ๑,๐๐๐ บาท และได้ชำระไปแล้ว ต่อมา ข. ได้ทวงหนี้รายนี้ ก. หาใบรับที่ ข. ออกให้ไว้ไม่พบ จึงคิดว่าคนยังไม่ได้ชำระความปรากฏภายหลังว่า ก. หาใบรับพบ ก. ก็เรียกเงิน ๑,๐๐๐ บาทนั้นคืนได้ เพราะการชำระหนี้ของ ก. มิได้ทำด้วยในสมัคร มิได้รู้ว่าคนไม่ต้องผูกพัน ที่ชำระไปเพราะสำคัญคิดว่ายังไม่ได้ชำระหนี้แก่ ข.

๒. บุคคลผู้ชำระหนี้อันมีเงื่อนไขเวลาบังคับ เมื่อก่อนถึงกำหนดเวลานั้น

ตามมาตรา ๑๕๓ บัญญัติความว่า ถ้านิติกรรมมีเงื่อนไขเวลาเริ่มต้นกำหนดไว้ ท่านห้ามมิให้
ทวงถามให้ปฏิบัติตามนิติกรรมก่อนถึงเวลากำหนด...

และมาตรา ๑๕๔ วรรค ๒ บัญญัติว่า อนึ่ง ประโยชน์แห่งเงื่อนไขเวลานั้น ฝ่ายใดจะสละเสียก็ได้
แต่การสละนี้ย่อมไม่กระทบกระทั่งถึงประโยชน์อันคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะพึงได้รับแต่เงื่อนไข
นั้น

จะเห็นว่าการชำระหนี้ที่มีกำหนดเวลาไว้แน่นอนว่าถึงกำหนดเวลาชำระเมื่อใดนั้น เจ้าหนี้
จะเรียกให้ชำระหนี้ก่อนถึงกำหนดเวลาชำระมิได้ แต่ก็ไม่ห้ามลูกหนี้ที่จะสละเงื่อนไขโดยชำระ
หนี้ก่อนถึงกำหนดชำระ

ผลของการชำระหนี้นั้น เมื่อชำระหนี้โดยชอบแล้วความเป็นหนี้ก็ระงับ หากลูกหนี้ชำระ
หนี้ก่อนถึงกำหนดเวลาแล้ว เจ้าหนี้ก็ห้ามสิทธิเรียกให้ชำระหนี้เมื่อถึงกำหนดเวลา เพราะหนี้
ระงับไปแล้วดังกล่าว

แต่ลูกหนี้ที่ชำระหนี้ก่อนถึงกำหนดเวลาชำระนั้น เมื่อชำระไปแล้วหาอาจเรียกทรัพย์ที่ได้
ชำระไปแล้วนั้นมาไม่แม้จะ อ้างว่า เรียกคืนมาก่อนต่อเมื่อถึงกำหนดเวลาชำระจึงจะชำระให้ใหม่
ไม่ได้ เพราะคนได้สละเงื่อนไขเสียแล้ว

อุทาหรณ์ สัญญากู้เงินระบุว่าชำระดอกเบี้ยตามกฎหมาย ผู้กู้ก็รู้ว่าหมายความพึงร้อยละ
๑.๕ ต่อปี แต่ผู้กู้ชำระดอกเบี้ยไปร้อยละ ๒ ต่อเดือนบ้าง ร้อยละ ๑.๕ ต่อปีบ้าง โดยมีได้เข้าใจผิด
หรือถูกผู้ให้กู้บังคับ ผู้กู้เรียกดอกเบี้ยส่วนนี้เกินร้อยละ ๑.๕ ต่อปี คืนไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่
๔๘๗/๒๕๐๖)

อุทาหรณ์ ผู้กู้แพ้คดีถูกบังคับคดียึดทรัพย์อยู่ระหว่างอุทธรณ์จึงต้องใช้ดอกเบี้ยเกินอัตราไป
มิใช่ใช้เงินตามอำเภอใจ ผู้กู้เรียกคืนได้พร้อมทั้งดอกเบี้ยร้อยละ ๑.๕ ต่อปี ตั้งแต่วันผิดนัด (คำ
พิพากษาฎีกาที่ ๕๘๕/๒๕๐๘)

อุทาหรณ์ จำเลยรู้คืออยู่ว่าโจทก์ทุกคนมีสิทธิได้รับค่าจ้างเพียงถึงวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๓๑
เท่านั้น การที่จำเลยจ่ายค่าจ้างให้แก่โจทก์หลังจากวันดังกล่าว จนถึงวันที่ ๓๑ เดือนเดียวกัน จึงเป็น

การจ่ายตามอำเภอใจ โดยไม่ปรากฏเหตุที่จำทำให้สำคัญผิดแต่ประการใด จำเลยไม่มีสิทธิเรียกเงิน
คืน (คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๘๑๘/๒๕๓๒)

มาตรา ๔๐๘ บุคคลใดค้างกล่าวต่อไปนี้ไม่มีสิทธิจะได้รับคืนทรัพย์ คือ

(๑) บุคคลผู้ชำระหนี้อันมีเงื่อนไขอันมีเวลาบังคับเมื่อก่อนถึงกำหนดเวลานั้น

อุทาหรณ์ ก. เป็นหนี้เงินกู้ ข. ๒,๐๐๐ บาท ถึงกำหนดชำระวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๑๔ เมื่อ
วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๑๓ ก. ได้ชำระทั้งหมดแก่ ข. ดังนี้ ก. จะเรียกเงินคืนมิได้

ตามอุทาหรณ์นี้ กรณีจะเป็นอย่างไร ถ้าการที่ ก. ชำระหนี้ไปเมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๑๓
นั้น ก. สำคัญผิดคิดว่าหนี้ถึงกำหนดชำระในวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๑๔

จะเห็นว่าแม้ ก. จะสำคัญผิดในเงื่อนไขเวลาที่ตาม ก. ก็ไม่อาจเรียกเงินคืนได้อยู่ดี เพราะตาม
อนุมาตรา ๑ ของมาตรา ๔๐๘ นั้น มิได้ปรากฏความให้เห็นเป็นอย่างอื่นไปได้ ก. จึงไม่อาจอ้าง
ความสำคัญผิดเช่นกรณีตามมาตรา ๔๐๗ ได้

๓. บุคคลผู้ชำระหนี้ซึ่งขาดอายุความแล้ว

เมื่อกำหนดอายุความได้ล่วงพ้นไปแล้ว ฝ่ายลูกหนี้ชอบที่จะบอกปิดการชำระหนี้ได้

ถ้ามีการชำระหนี้ใดๆ ไปตามสิทธิเรียกร้องอันขาดอายุความแล้วเป็นราคามากน้อย
เท่าใดท่านว่าจะเรียกคืนหาได้ไม่ ถึงแม้ว่าการชำระหนี้นั้นจะทำได้ทำไปเพราะไม่รู้กำหนดอายุความก็
เรียกคืนไม่ได้ . .

ความจริงหนี้ที่ขาดอายุความนั้น ความเป็นหนี้หาได้ระงับไปแต่อย่างใดไม่ เพียงแต่ว่า หนี้
ที่ขาดอายุความนั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องร้องเท่านั้น . .

อายุความมีระยะเวลาอย่างไรให้ดูมาตรา ๑๖๔-๑๖๘ และอายุความของเฉพาะกฎหมายแต่
ละลักษณะ

อุทาหรณ์ ก. ชำงการรถไฟขนส่งสินค้าจากเชียงใหม่ถึงกรุงเทพฯ เป็นเงิน ๕,๐๐๐ บาท จะ
ชำระเงินเมื่อสินค้าถึงปลายทาง สินค้าถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๑๒ แต่ปรากฏว่ามีได้
ชำระค่าจ้าง เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ การรถไฟได้ทวงหนี้จาก ก. และ ก. ก็ชำระ ต่อมา ก.
ทราบว่า อายุความการเรียกเอาค่าขนส่งเช่นนี้ (มาตรา ๑๖๕(๓)) มีอายุความ ๒ ปี ก. จะเรียกเงินคืน
จากการรถไฟหาได้ไม่

๔. บุคคลผู้ชำระหนี้ตามหน้าที่ศีลธรรม หรือตามควรแก่อัชฌาศัยในสมาคม

หนี้ตามหน้าที่ศีลธรรมนั้น มีความคิดเห็นต่างกันหลายแง่ ว่าหนี้แบบใดหรือหนี้ลักษณะใด จึงเป็นหนี้ตามหน้าที่ศีลธรรม แต่ก็พอสรุปเป็นแนวความคิดกว้าง ๆ ได้ว่า หนี้ตามหน้าที่ศีลธรรม นั้น เป็นหนี้ที่ผู้ชำระหนี้รู้สึกผูกพันทางจิตใจ . . . ซึ่งสภาพความเป็นจริงนั้น ผู้ชำระหนี้อาจไม่มีหนี้ ตามกฎหมายเลยก็ได้ แต่ที่ได้ชำระหนี้ไปนั้น เพราะเหตุที่ผู้ชำระหนี้เห็นว่าการกระทำเช่นนั้นน่าจะเป็นการยุติธรรม และเป็นศีลธรรมอันดีที่ผู้ชำระหนี้ควรทำ

อุทาหรณ์ ก. ชื่อข้าวเปลือกจาก ข. ได้ราคาถูกกว่าท้องตลาดมาก เพราะ ข. มีความจำเป็นต้องขายให้ เมื่อชำระราคาไปหมดแล้ว ก. เห็นใจ ข. ว่า ต้องขายข้าวราคาถูก จึงเพิ่มราคาให้อีกจำนวนหนึ่ง เมื่อ ก. ให้ราคาที่เพิ่มไปแล้ว ก. จะมาเรียกคืนหาได้ไหม

อุทาหรณ์ จำเลยจุดนางละม้ายซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว ไปเป็นภรรยา และได้มาขอขมาแก่โจทก์ซึ่งเป็นพี่ชายนางละม้าย ทั้งจะยอมให้ค่าเสียหายแก่โจทก์เป็นเงิน ๓,๕๐๐ บาท โดยทำเป็นสัญญาจ่ายเงินไว้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์ไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหายจากจำเลย ซึ่งทำละเมิดก่อนนางละม้ายได้ (เพราะนางละม้ายบรรลุนิติภาวะแล้ว) แม้การขอขมาและการใช้ค่าเสียหายหรือค่าล้างอาย ในกรณีเช่นนี้จะถือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาอันเป็นเรื่องหน้าที่โดยศีลธรรม แต่เมื่อยังไม่ได้ส่งมอบชำระให้แก่กันเพียงแต่ทำสัญญากันไว้ ไม่มีกฎหมายให้ฟ้องร้องบังคับกันได้ เป็นแต่ว่าเมื่อชำระให้แก่กันแล้วไม่มีสิทธิเรียกคืนได้เท่านั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๖๖/๒๔๕๕)

อุทาหรณ์ ก.จ้าง ข. ให้ขับรถง้อให้ ปรากฏว่า ก. พอใจในบริการของ ข.มาก แทนที่จะให้ค่าจ้างเพียง ๑ บาท ตามราคาที่ตกลง ก.ให้ไป ๑๐ บาท ดังนี้ ก. หากอาจเรียกคืนเงินจาก ข. ๕ บาทได้ไหม

๕. บุคคลผู้ชำระหนี้โดยสำคัญผิด เป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียสิทธิ มาตรา ๔๐๕ บัญญัติว่า

เมื่อบุคคลหนึ่งผู้ใดซึ่งมิได้เป็นลูกหนี้ ได้ชำระหนี้ไปโดยสำคัญผิด เป็นเหตุให้เจ้าหนี้ผู้ทำการโดยสุจริตได้ทำตาย หรืออดล้างซึ่งเอกสาร อันเป็นพยานหลักฐานแห่งหนี้ก็ดี ยกเลิกหลักประกันเสียก็ดี สิ้นสิทธิไปเพราะขาดอายุความก็ดี ท่านเจ้าหนี้ไม่จำเป็นต้องคืนทรัพย์

บทบัญญัติที่กล่าวมาในวรรคก่อนนี้ ไม่ขัดขวางต่อการที่บุคคลได้ชำระหนี้นั้นจะใช้สิทธิได้ เบียดเอาแก่ลูกหนี้และผู้ค้ำประกัน ถ้าจะมี

หลักสำคัญของมาตรา ๔๐๕ วรรคแรกนี้สรุปได้ว่า

๑. บุคคลหนึ่งชำระหนี้ที่ตนมิได้เป็นหนี้ โดยสำคัญผิด

๒. เพราะการชำระหนี้ นั้น เจ้าหนี้ผู้ทุจริตได้

ก. ทำลาย หรือลบล้างเสียซึ่งเอกสารหลักฐานแห่งหนี้ หรือ

ข. ยกเลิกหลักประกันแห่งหนี้ หรือ

ค. เสียสิทธิไปเพราะหนี้ขาดอายุความ

ซึ่งหากการเป็นดังกล่าวมานั้น บุคคลผู้ชำระหนี้ไปโดยสำคัญผิดนั้น หนีสิทธิเรียกทรัพย์คืนไม่

๑. ต้องปรากฏว่า บุคคลผู้ชำระหนี้อันตนมิได้เป็นหนี้ นั้น จะต้องชำระหนี้ด้วยสำคัญผิดว่าตนเป็นหนี้ คือหลงผิดคิดว่าตนเป็นหนี้ที่ชำระนั้น หาก ปรากฏความว่าหนี้ที่ชำระนั้น ตนรู้ว่าไม่มี ผูกพันแต่ได้ชำระไปโดยใจสมัคร กรณีตามปรับกับมาตรา ๔๐๗

๒. การรับชำระหนี้ นั้น เจ้าหนี้ต้องรับชำระไว้โดยทุจริต กล่าวคือ เจ้าหนี้เชื่อว่าหนี้ นั้น เป็นหนี้ที่ตนมีสิทธิได้รับชำระ หากรับชำระหนี้ โดยตนรู้ว่าไม่มีสิทธิก็กลายเป็นลาภมิควรได้ คือ เจ้าหนี้ต้องคืนทรัพย์ที่เขาชำระหนี้ นั้น ไป

การรับชำระหนี้ โดยสุจริตนั้น เจ้าหนี้ได้ทำลายหรือลบล้างเอกสาร อันจะเป็นพยานหลักฐานแห่งหนี้ นั้น หรือยกเลิกหลักประกัน หรือปล่อยหนี้ขาดอายุความ

อุทาหรณ์ ก. เป็นหนี้เงินกู้ ข. ก. ใช้หนี้ นั้น โดยสำคัญผิด ข. ได้รับไว้โดยสุจริตและฉีกสัญญากู้เงินระหว่าง ก. กับ ข. เสีย หากความจะปรากฏว่า ก. รู้ภายหลังว่าตนมิได้เป็นหนี้ ข. เลย ดังนี้ ก. จะเรียกเงินชำระหนี้ ไปโดยสำคัญผิดในกรณีนี้ไม่ได้

ความในวรรค ๒ มาตรา ๔๐๕ นี้ ไม่ตัดสิทธิของบุคคลซึ่งชำระหนี้ โดยสำคัญผิด และทำให้เจ้าหนี้ผู้ทุจริตเสียสิทธิไปตามมาตรา ๔๐๕ วรรค ๑ จะไล่เบี้ยจากลูกหนี้ที่แท้จริงหรือผู้ค้ำประกันถ้ามี

อุทาหรณ์ ตามอุทาหรณ์ข้างบนนั้นหาก ก. จะฟ้องไล่เบี้ยเอาจาก ก. ก. ก็มีสิทธิที่จะทำได้

อุทาหรณ์ โจทก์ค่าประกันจำเลยแล้วใช้เงินแก่เจ้าหนี้ของจำเลยไปตามสัญญาค่าประกัน โดยสำคัญผิดว่าผูกพันแต่ความจริง โจทก์ค่าประกัน โดยไม่มีอำนาจ โจทก์เรียกเงินคืนจากจำเลยได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๕๕/๒๕๒๒)

๖. บุคคลชำระหนี้พันวิสัยที่จะเป็นผล หรือขัดขวางมิให้เกิดผล มาตรา ๔๑๐ บัญญัติว่า

บุคคลผู้ใดได้กระทำการชำระหนี้โดยมุ่งต่อผลอย่างหนึ่ง แต่มิได้เกิดผลขึ้นเช่นนั้น ถ้าและ บุคคลนั้นได้รู้มาแต่แรกว่าการที่จะเกิดผลนั้นเป็นพันวิสัยก็ดี หรือได้เข้าปองปิดขัดขวางเสียมิให้ เกิดผลเช่นนั้น โดยอาการอันฝ่าฝืนความสุจริตก็ดี ท่านว่าบุคคลนั้นไม่มีสิทธิจะเรียกร้องคืนทรัพย์”

สาระสำคัญของมาตรา ๔๑๐ อยู่ที่ว่า ผู้ชำระมุ่งต่อผลอย่างหนึ่งและผลนั้น ไม่เกิดขึ้นเพราะ

๑. คนรู้ว่าเป็นพันวิสัยที่จะเกิดขึ้น หรือ

๒. คนได้เข้าขัดขวางมิให้เกิดผลนั้น โดยไม่สุจริต

บุคคลนั้นจะเรียกให้คืนทรัพย์ไม่ได้

อุทาหรณ์ ก. ว่าเช่ารถยนต์ของ ข. เพื่อเที่ยวดูไฟในงานฉลองพระชนมพรรษา แต่การฉลอง ในปีนี้ดูไม่มีการตามไฟตามปกติ และ ก. ก็รู้เช่นนั้น หาก ก. ได้ให้ค่าจ้าง ข. ไปแล้ว ก. ไม่มีสิทธิ เรียกเงินคืน

หรือตามอุทาหรณ์นี้ ในวันนั้น มีการตามไฟจริงแต่ ก. บอก ข. ให้ขับรถยนต์ไปอีกทางหนึ่ง ซึ่งไม่มีการตามไฟ และเรียกเงินค่าจ้างคืน ดังนี้ ก. ก็ไม่มีสิทธิเรียกเงินค่าจ้างคืนเช่นกัน

๗. บุคคลผู้ชำระหนี้ฝ่าฝืนกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี

มาตรา ๔๐๑ บัญญัติว่า

บุคคลใดได้กระทำการเพื่อชำระหนี้ เป็นการฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดี ท่านว่า บุคคลนั้นหาอาจจะเรียกคืนทรัพย์ได้ไม่

การอันฝ่าฝืนกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดีนั้นเป็นการอัน โมฆะอยู่แล้ว (ตามมาตรา ๑๑๑) ย่อมเรียกร่องสิ่งใดจากกันมิได้ แต่การอัน โมฆะบางอย่างมิได้ต้องตกอยู่ในบังคับของมาตรา ๔๑๑ ด้วยเลย หากเป็น โมฆะก็ทำให้สิ้นผลบังคับกันเท่านั้น แต่หากเกิดลาภมิควร ได้ขึ้น ก็เรียกร่องกัน ได้ ตามลักษณะลาภมิควร ได้นี้ เพราะการอัน โมฆะบางอย่างนั้น อาจเป็นเพราะเจื่อนใจพันวิสัย หรือทำ

ผิดแบบที่กฎหมายกำหนดซึ่งมิได้ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีเสมอไป

การอันฝ่าฝืนกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี เช่น การพนันขั้นต่อ การอันกฎหมายระบุไว้โดยชัดแจ้งว่าห้ามมิให้กระทำหรือให้งดเว้นกระทำ การหาประโยชน์จากการที่เขาเป็นความกัน เป็นต้น

อุทาหรณ์ ก. ช่าง ข. ไปตีศิระ ก. เงินค่าจ้างที่ ก. ให้ ข. ไปแล้วเรียกคืนมิได้

อุทาหรณ์ ยกที่ดินให้เขาเพราะเขาได้ออกเงินวิ่งเดินให้เป็นความกับผู้อื่นจนได้ที่ดินนั้นมาเป็นการชำระหนี้อันฝ่าฝืนข้อห้ามกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี จะเรียกคืนที่ดินที่เขาไปนั้นคืนไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๒๒/๒๕๕๔)

อุทาหรณ์ ชายมีภริยาอยู่แล้วให้ทรัพย์สินหญิงที่มีชักริยาคน โดยตกลงว่าหญิงนั้นจะยอมเป็นภริยา เมื่อหญิงนั้นได้ทรัพย์ไปแล้ว แต่มีอินยอมอยู่กับภริยาคู่ชาย ชายไม่มีสิทธิเรียกทรัพย์คืน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๑๓/๒๕๐๕)

อุทาหรณ์ ก. ขายโควตาที่ได้รับจากทางราชการให้ส่งข้าวออกนอกประเทศให้ ข. สัญญาเช่นนี้เป็นโมฆะ เพราะขัดต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน ข. เรียกเงินที่ชำระให้ ก. ไปคืนไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๘๘/๒๕๐๑)

อุทาหรณ์ ผ. ซึ่งมีภริยาอยู่แล้วได้ซื้อสายสร้อยกับแหวนให้ ก. และให้เงิน ก. โดย ก. สัญญาว่าจะแต่งงานกับ ผ. สัญญานี้ขัดต่อศีลธรรมอันดีตามมาตรา ๑๑๓ การได้ทรัพย์ดังกล่าวเป็นการที่ ผ. ชำระหนี้ด้วยวัตถุประสงค์ขัดต่อศีลธรรมอันดี เช่นเดียวกันนั่นเอง เมื่อ ก. ไม่ยอมแต่งงานด้วย ผ. เรียกของและเงินที่ให้คืนไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๑๓/๒๕๐๕)

อุทาหรณ์ ชายหญิงแต่งงานกันตามประเพณี ไม่นำพาต่อการจดทะเบียน ต่อมาทะเลาะกันหญิงไม่ยอมจดทะเบียนสมรส ชายเรียกทองหมั้นสินสอดคืนไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๘๑/๒๕๑๕)

อุทาหรณ์ จำเลยชำระดอกเบี้ยเงินกู้เกินอัตราเป็นการต้องห้ามตามกฎหมาย จำเลยเรียกคืนไม่ได้ หักกับเงินที่ค้างชำระก็ไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๒/๒๕๒๔)